

**ПОЛТАВСЬКА ДЕРЖАВНА АГРАРНА АКАДЕМІЯ
ФАКУЛЬТЕТ ОБЛІКУ ТА ФІНАНСІВ**

Маленкова (Картюк) Вікторія Олександрівна

УДК 658

**УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА**

Освітньо-професійна програма «Фінанси, банківська справа та страхування»

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

***Автореферат**
дипломної роботи на здобуття
кваліфікації магістра фінансів, банківської справи та страхування*

Полтава – 2018

Дипломною роботою є рукопис

Робота виконана на кафедрі фінансів і кредиту факультету обліку та фінансів Полтавської державної аграрної академії

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Чупіс Анатолій Віталійович,
*Полтавська державна аграрна академія,
професор кафедри фінансів і кредиту*

Рецензент: кандидат економічних наук, доцент
Литвин Олександр Юрійович,
*Полтавська державна аграрна академія,
доцент кафедри економічної теорії
та економічних досліджень*

Захист відбудеться 22 грудня 2018 р. о 9⁰⁰ годині на засіданні експертно-цінної комісії у ПДАА за адресою: 36003, м. Полтава, вул. Сковороди, 1/3, навчальний корпус 4, аудиторія 426.

*Відповідальний за
нормо-контроль*

О. В. Безкровний

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Через монетарні активи, їх функції кожен індивідуум реалізує свої потреби, тому грошова система і визначає взаємозв'язок між виробництвом, обміном, розподілом і споживанням. Грошові потоки як результат руху грошових коштів почали застосовувати з другої половини минулого століття. Сьогодні у фінансовій теорії та практиці управління зарубіжних компаній він використовується значно ширше, ніж такі традиційні показники, як прибуток і активи.

Для оптимізації чистого грошового потоку, збалансованості руху коштів, синхронності їх формування потрібне впровадження дієвої системи управління грошовими потоками на підприємствах. Від ефективності управління грошовими потоками залежить реалізація поточних і довгострокових цілей і завдань підприємства, виконання зобов'язань перед кредиторами, стабільність виробничої діяльності, фінансова стійкість у перспективі.

Питання сутності, класифікації, аналізу грошових потоків розглядаються у працях низки дослідників, серед яких О. Близнюк, В. Галасюк, О. Дзюблюк, Н. Завадська, С. Надточій, П. Стецюк, О. Терещенко, Ю. Тютюнник, В. Ясишена тощо. Управлінню грошовими потоками присвячено наукові праці таких учених-економістів, як І. Бланк, Є. Брігхем, Дж. Ван Хорн, Н. Васюк, П. Друкер, Ю. Єрешко, Л. Лігоненко, О. Олійник, Н. Перловська, О. Ролько, О. Сердюк, В. Харченко та ін.

Незважаючи на існуючий інтерес до питань згаданої теорії і практики, залишається актуальним продовження розробок у цьому напрямі. Так, не завершено формування єдиної теоретичної бази, що охоплює весь комплекс питань організації управління підприємством у рамках потокового підходу. Практичне застосування наявних інструментів знаходиться на низькому рівні, оскільки існуючі розробки не адаптовані до специфіки діяльності конкретних суб'єктів господарювання і мають, насамперед, теоретичний характер. Крім того, становить інтерес конкретизація сучасних підходів щодо управління рухом грошових коштів та оптимізації структури грошових потоків сільськогосподарських підприємств.

Зазначене обумовлює актуальність обраної теми, пояснює теоретичний і практичний інтерес до неї та вимагає подальшого дослідження науково-теоретичних основ управління грошовими потоками сільськогосподарських підприємств і напрямів удосконалення цього процесу.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дипломна робота виконана в межах програми науково-дослідних робіт кафедри фінансів і кредиту за темою «Удосконалення механізму фінансової діяльності підприємств, організацій і установ».

Мета і завдання дослідження. Метою дипломної роботи є узагальнення

науково-теоретичних, методичних і практичних аспектів управління грошовими потоками сільськогосподарського підприємства. Відповідно до мети були поставлені та розв'язані наступні наукові завдання:

- дослідження економічної сутності грошових потоків і їх класифікації;
- систематизація методів розрахунку і показників для аналізу грошових потоків суб'єкта господарювання;
- узагальнення змісту управління грошовими потоками підприємства;
- здійснення фінансово-економічної характеристики ВСК «Злагода»;
- оцінка структури грошових потоків суб'єкта господарювання за формою розрахунків;
- з'ясування стану управління грошовими потоками на основі результатів їх аналізу по операційній, інвестиційній та фінансовій діяльності підприємства;
- опрацювання напрямів підвищення ефективності управління грошовими потоками підприємства за рахунок оптимізації його кредитної політики;
- аналіз можливостей автоматизації розрахунків у процесі управління грошовими потоками підприємства;
- обґрунтування шляхів удосконалення управління грошовими потоками сільськогосподарських підприємств.

Предмет і об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження є рух грошових коштів суб'єкта господарювання, а предметом дослідження – теоретичні, методичні й практичні основи управління грошовими потоками сільськогосподарського підприємства. Робота виконана на матеріалах виробничого сільськогосподарського кооперативу «Злагода» Полтавського району.

Методи дослідження. Дослідження в дипломній роботі проводилося згідно з методологією системного підходу до визначення економічних процесів і явищ. Теоретична основа дослідження ґрунтується на використанні основних положень економічної теорії, розробок провідних учених-економістів з питань управління грошовими потоками сільськогосподарських підприємств.

У роботі використані наступні методи дослідження: абстрактно-логічний (для теоретичного узагальнення поглядів науковців на сутність поняття «грошовий потік»); системного узагальнення (у процесі систематизації класифікаційних ознак і показників для оцінки грошових потоків та опрацюванні засад управління рухом грошових коштів підприємства); монографічний (у дослідженні стану управління грошовими потоками на сільськогосподарському підприємстві); розрахунково-конструктивний (здійснюючи фінансово-економічну характеристику ВСК «Злагода»); планування (в процесі складання платіжного календаря для підприємства на I квартал 2019 р.); порівняння (у співставленні фактичних показників оцінки фінансового стану досліджуваного підприємства з нормативними і базовими значеннями); вертикальний і горизонтальний аналіз, аналіз відносних показників (аналізуючи структуру грошових потоків підприємства); графічний (досліджуючи готівкові й безготівкові грошові

потоки); модель Баумоля (у процесі оптимізації залишку грошових коштів підприємства). При проведенні дослідження використано пакет прикладної комп'ютерної програми MS Excel.

Інформаційною базою дослідження стали нормативно-правові акти України, фінансова звітність ВСК «Злагода», інформаційні ресурси мережі Internet, особисті спостереження та розрахунки здобувача вищої освіти.

Наукова новизна та практичне значення одержаних результатів. Наукова новизна полягає в узагальненні теоретичних, методичних і практичних аспектів управління грошовими потоками сільськогосподарських підприємств.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці практичних рекомендацій з підвищення ефективності управління грошовими потоками сільськогосподарського підприємства, що опубліковані у наукових виданнях, обговорені на науково-практичних конференціях та прийняті до впровадження у ВСК «Злагода».

Особистий внесок здобувача. Дипломна робота є самостійно виконаним науковим дослідженням. Наукові результати, висновки і пропозиції, викладені у дипломній роботі та публікаціях, отримані автором самостійно.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження апробовані на конференції за підсумками виробничої практики з фінансового менеджменту «Практичні аспекти фінансового менеджменту на підприємствах АПК: стан і напрями вдосконалення» (м. Полтава, 15 березня 2018 р.) та студентській науковій конференції Полтавської державної аграрної академії (м. Полтава, 25–26 квітня 2018 р.).

Публікації. Основні положення дипломної роботи опубліковані в двох наукових працях загальним обсягом 0,24 др. арк., а саме: у збірнику доповідей науково-практичних конференцій студентів за результатами проходження виробничих та технологічних практик по напрямках підготовки (спеціальностях) «Сучасний стан і перспективи вдосконалення практичної підготовки студентів обліково-фінансового профілю» (0,12 др. арк.) і матеріалах студентської наукової конференції Полтавської державної аграрної академії (0,12 др. арк.).

Структура та обсяг дипломної роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел, що налічує 61 найменування. Основний зміст викладено на 98 сторінках друкованого тексту. Робота містить 25 таблиць, 27 рисунків і 4 додатки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми Дипломної роботи, відображено мету, основні завдання, об'єкт і предмет дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення, наведено дані про апробацію одержаних результатів.

У першому розділі – **«Теоретичні аспекти управління грошовими потоками підприємства»** – досліджено економічну сутність грошових потоків і їх класифікацію; систематизовано методи розрахунку і показники для аналізу грошових потоків суб'єкта господарювання; узагальнено зміст управління грошовими потоками підприємства.

Проведений нами аналіз трактування сутності грошових потоків у економічній літературі свідчить про відсутність єдиного їх розуміння авторами. Поняття «грошові потоки» є динамічним показником, який характеризує постійний рух грошових коштів у результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства і пов'язаний з надходженням (вхідні грошові потоки) чи витрачанням (вихідні грошові потоки) грошових ресурсів підприємства.

Визначення грошових потоків наводиться також і в Міжнародних стандартах бухгалтерського обліку й Положеннях (стандартах) бухгалтерського обліку в Україні. Згідно з Національним стандартом (положенням) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», грошові потоки (рух грошових коштів) – це надходження і вибуття грошей та їхніх еквівалентів (короткострокові високоліквідні фінансові інвестиції, які вільно конвертуються у певні суми грошей і які характеризуються незначним ризиком зміни вартості).

Дослідженнями встановлено, що в різних країнах спостерігалися спроби перекласти термін «cash-flow» іншою, ніж англійська, мовою, однак врешті-решт у більшості розвинутих країн відмовилися від власної версії cash-flow і застосовують у звітності, при розрахунках, в економічній літературі саме англійський варіант. У вітчизняній літературі при характеристиці cash-flow використовується термін «грошовий потік», «чистий грошовий потік», однак найчастіше вживається термін cash-flow, що є виправданим у контексті переходу вітчизняних підприємств на міжнародні стандарти бухгалтерського обліку й звітності.

Для забезпечення ефективного аналізу фінансово-економічної діяльності підприємства грошові потоки класифікують за певними ознаками. Серед основних класифікаційних ознак, покладених в основу систематизації грошових потоків підприємства, виділяють наступні: напрям руху грошових коштів; метод обчислення обсягу; неперервність формування; вид діяльності; рівень достатності обсягу; стабільність часових інтервалів формування; період часу; черговість здійснення платежів; період надходження коштів; вид валюти, що використовується в розрахунках; масштаби обслуговування господарського процесу; період оборотності обігових коштів; факт планування; критеріальна умова; балансовий підхід; вид витрат (табл. 1); номенклатура виробів та ін.

Чистий cash-flow (рух грошових коштів) по підприємству за звітний період розраховується як арифметична сума cash-flow від усіх видів діяльності. Чистий рух грошових коштів у результаті операційної діяльності прийнято

позначати як операційний cash-flow, чистий рух коштів від інвестиційної діяльності – як інвестиційний cash-flow. Різниця між вхідними та вихідними потоками в рамках фінансової діяльності (у вузькому розумінні) – cash-flow від фінансової діяльності. Основою розрахунку загального cash-flow є операційний cash-flow, який характеризує величину чистих грошових потоків, що утворюються в результаті операційної діяльності, тобто частину виручки від реалізації, яка залишається в розпорядженні підприємства в певному періоді після здійснення всіх грошових видатків операційного характеру.

Таблиця 1

Грошовий потік як частина витрат виробництва продукції

Види грошових потоків		
Ресурсний вид (С)	Затратний (ГП)	Кумулятивний (С _к)
Вартість основних засобів (С _о)	Амортизація (В _а)	Амортизаційна вартість основних засобів (С _а)
Прибуток за один оборот обігових коштів (П/поб)	Прибуток (П)	Прибуток за період t (П × t)
Зобов'язання за один оборот обігових коштів (В _з /поб)	Зобов'язання (В _з)	Зобов'язання за період t (В _з × t)
$C = C_o + (П + В_z) / \text{поб}$	$ГП = В_a + П + В_z$	$C_k = C_a + (П + В_z) \times t$

Міжнародними стандартами бухгалтерського обліку пропонуються два методи розрахунку сумарної величини грошового потоку – прямий і непрямий. Національним стандартом (положенням) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» передбачено можливість вибору способу складання звіту про рух грошових коштів за прямим або непрямим методом із застосуванням відповідної форми звіту. При цьому чистий рух грошових коштів, розрахований кожним із методів, збігається.

Прямий метод розрахунку руху грошових коштів, згідно з міжнародними стандартами, передбачає розрахунок арифметичної різниці між вхідними та вихідними грошовими потоками. Непрямий метод розрахунку руху грошових коштів від операційної діяльності базується на коригуванні розміру отриманого за відповідний звітний період прибутку від звичайної діяльності до оподаткування на величину змін запасів, дебіторської та кредиторської заборгованості, статей витрат (доходів), непов'язаних з безпосереднім витрачанням (надходженням) коштів, а також на суми коштів, пов'язаних з рухом грошових коштів від інвестиційної та фінансової діяльності.

Структуру грошових потоків вивчають при здійсненні вертикального (структурного) аналізу, що передбачає визначення структури грошових потоків, тобто частки окремих із них в загальному підсумковому показнику (наприклад, структура вхідних грошових потоків, вихідних грошових потоків, грошових потоків за видами діяльності і т. ін.). Окрім вивчення структури грошових потоків для їх аналізу економісти використовують різні показники, в яких додатний грошовий потік зіставляється з оборотом від реалізації, сукупним

капіталом, інвестиціями, відпливом коштів та ін. Ці складові виражені в одноразовій грошовій формі (у ресурсному вигляді), або в грошовій формі за певний період часу (у витратному вигляді).

Недоліком показників, розрахованих на базі cash-flow, є те, що їх можна лише частково використовувати при порівнянні ефективності діяльності різних підприємств. Це зумовлено дією чинника амортизації, адже у підприємств, які інтенсивно нараховують знос і запускають в дію нове, дороге обладнання, за інших рівних обставин, рівень cash-flow буде вищим, ніж у тих підприємств, які менше використовують обладнання чи беруть його в оренду (лізинг), однак працюють з однаковою ефективністю. Саме тому, на наш погляд, під час обґрунтування відповідних рішень варто звертати увагу також на структуру cash-flow.

Під процесом управління грошовими потоками на підприємстві слід розуміти систему принципів і методів розробки та реалізації управлінських рішень, пов'язаних із формуванням, розподілом і використанням грошових коштів та організацією обороту підприємства.

Система управління грошовими потоками, як будь-яка інша система, передбачає наявність входу, трансформаційного процесу і виходу. На рис. 1 подано схематичне представлення системи управління рухом грошових коштів підприємства.

Рис. 1. Схема системи управління грошовими потоками підприємства

Таким чином, система управління грошовими потоками підприємства – це сукупність мети, завдань, функцій, методів та інструментів управління, які дозволяють вирішувати проблемні питання у процесі формування позитивних і негативних грошових потоків на різних рівнях управління фінансово-господарською діяльністю підприємства під впливом факторів внутрішнього й зовнішнього середовища.

У другому розділі – «Оцінка стану управління грошовими потоками сільськогосподарського підприємства» – проведено фінансово-економічну характеристику ВСК «Злагода»; здійснено оцінку структури грошових потоків суб'єкта господарювання за формою розрахунків; з'ясовано стан управління грошовими потоками на основі результатів їх аналізу по операційній, інвестиційній та фінансовій діяльності підприємства.

Провівши фінансово-економічну характеристику ВСК «Злагода» встановлено, що у підприємства в структурі активів у 2015–2017 рр. переважали оборотні активи, тоді як у структурі пасивів – власний капітал, частка якого знизилася. Кооператив у досліджуваному періоді зменшив питому вагу власних фінансових ресурсів у забезпеченні зростання майна, а це, в свою чергу, негативно впливало на його фінансову стійкість. Стан ліквідності підприємства суттєво погіршився та на кінець 2017 р. характеризувався відповідністю нормативним значенням лише коефіцієнта покриття. У ВСК «Злагода» відбулася зміна прибутковості його діяльності у 2015 й 2016 рр. на збитковість у 2017 р. Водночас за аналізований період кооператив поліпшив показники ділової активності (збільшилась лише тривалість одного обороту активів і кредиторської заборгованості).

Дослідженнями встановлено, що розрахунки між ВСК «Злагода» та іншими суб'єктами господарювання здійснюються переважно за рахунок безготівкової форми, але зазначене не виключає самої готівки з розрахункових операцій (рис. 2).

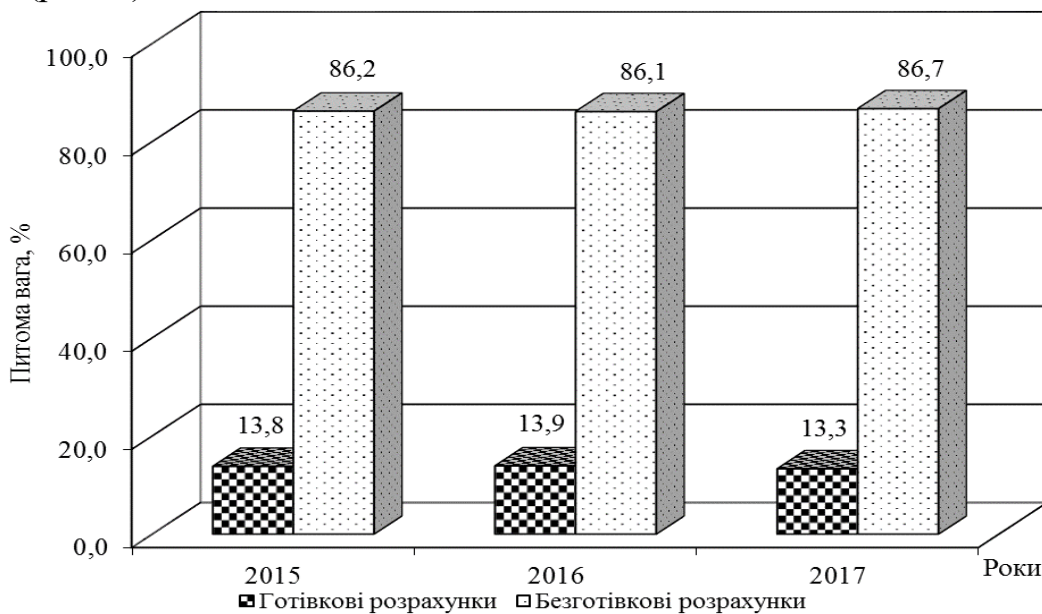

Рис. 2. Графічне зображення динаміки структури грошового обороту ВСК «Злагода» за 2015–2017 рр.

Упродовж 2015–2017 рр. найбільшу питому вагу серед надходжень готівки в касу займали надходження готівкових коштів, одержаних із рахунку в банку (76,0 та 76,4 % у 2015 та 2017 рр. відповідно). За досліджуваний період

питома вага готівкових коштів, одержаних із рахунку в банку, внесених у якості платежів від населення та інших надходжень у загальних готівкових надходженнях в цілому зросла на 1,4 в. п. (рис. 3).

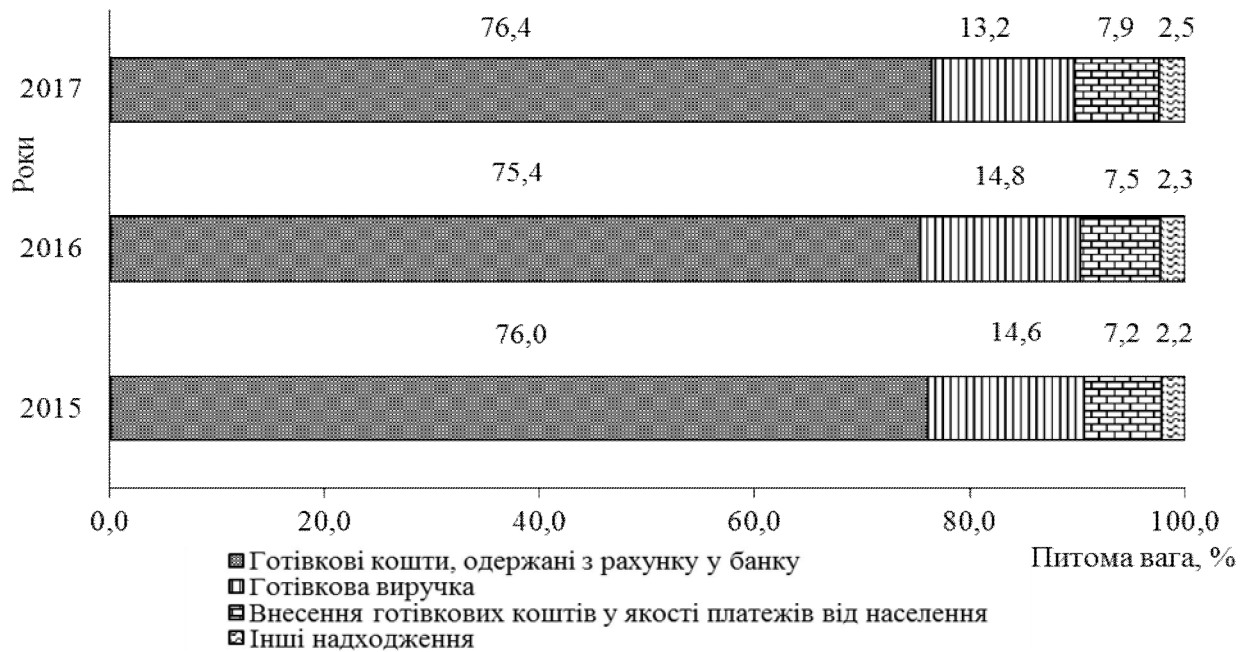

Рис. 3. Графічне зображення динаміки структури надходження готівкових коштів у ВСК «Злагода» за 2015–2017 рр.

Вивчення вихідних готівкових потоків ВСК «Злагода» засвідчило відсутність значних коливань структури витрачання готівки у 2015–2017 рр. (рис. 4). Найбільшу питому вагу в структурі вихідних готівкових потоків займала виплата заробітної плати (відповідно, 78,2 та 79,9 % у 2015 та 2017 рр.).

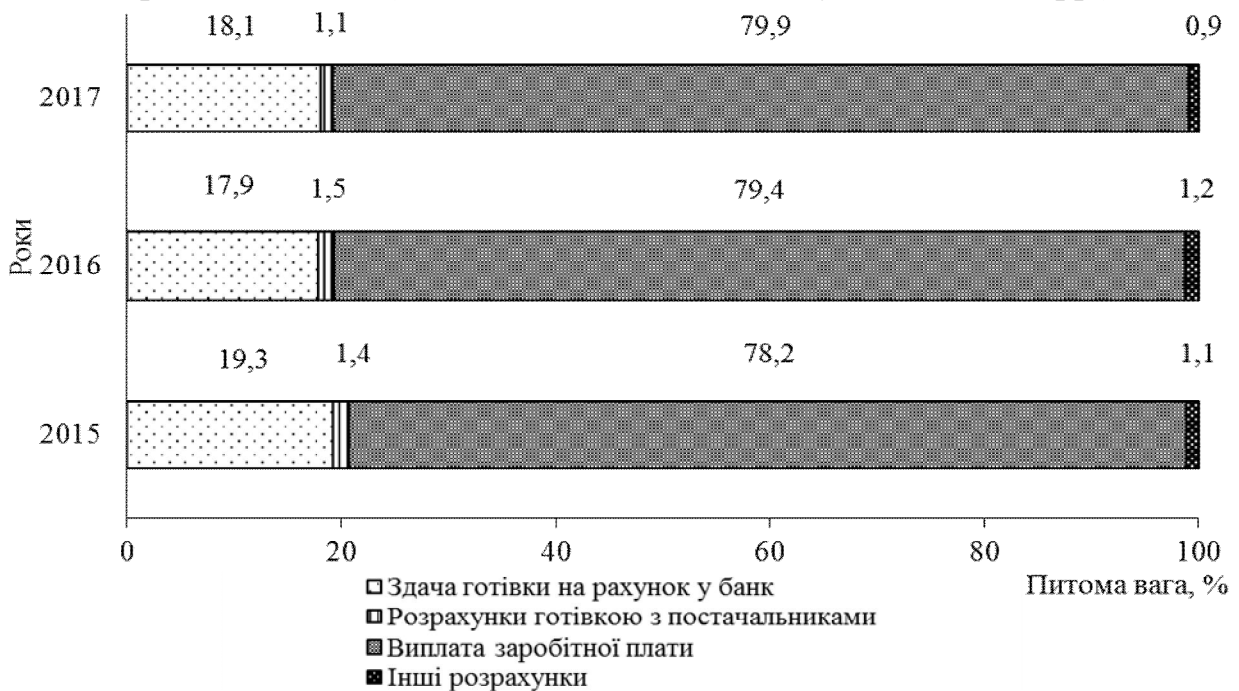

Рис. 4. Графічне зображення структури витрачання готівки з каси ВСК «Злагода» за 2015–2017 рр.

Порівняння вхідних грошових потоків із вихідними дало змогу виявити у 2015–2017 рр. чисте вибуття грошових коштів по операційній діяльності. Результатом перевищення у 2017 р. порівняно з 2015 р. абсолютного зростання розміру вихідних грошових потоків (39603 тис. грн) над абсолютним збільшенням обсягу вхідних грошових потоків (38940 тис. грн) стало зростання чистого вибуття грошових коштів від операційної діяльності на 663 тис. грн, або в 4,9 разу.

Враховуючи, що чистий рух грошових коштів по операційній діяльності ВСК «Злагода» упродовж 2015–2017 рр. мав від’ємне значення, то до розрахунку показників операційного cash-flow кооперативу (табл. 2) підійдено з позиції доцільності їх визначення з огляду на можливість економічної інтерпретації.

Таблиця 2

**Динаміка показників операційного cash-flow
ВСК «Злагода» за 2015–2017 рр.**

Показник	2015 р.	2016 р.	2017 р.	Відхилення (+, -) 2017 р. від 2015 р.	
				абсо- лютне	віднос- не, %
Вихідні дані, тис. грн					
1. Операційний cash-flow	-170	-3581	-833	-663	у 4,9 р. б.
2. Середньорічна величина позичкового капіталу (нетто)	6241	7192	8691	+2450	+39,3
3. Чисті інвестиції (сума приросту основних засобів і довгострокових біологічних активів)	1829	6167	10162	+8333	у 5,6 р. б.
4. Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	31367	48118	62415	+31048	+99,0
5. Середньорічна величина власного капіталу	18438	24219	32170	+13732	+74,5
Розрахункові показники					
6. Чиста cash-flow-маржа, %	-0,5	-7,4	-1,3	-0,8	х
7. Показник відношення cash-flow до власного капіталу, грн	-0,01	-0,15	-0,03	-0,02	х

Так, беручи до уваги від’ємне значення операційного cash-flow, зроблено висновок, що ВСК «Злагода» протягом кожного з досліджуваних років не міг за рахунок грошових надходжень від операційної діяльності погасити позичковий капітал (нетто) та профінансувати інвестиції. Після здійснення всіх платежів у рамках операційної діяльності нестача грошових коштів ВСК «Злагода» відносно чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) у 2017 р. порівняно з 2015 р. збільшилася з 0,5 до 1,3 %, що є негативною зміною. Грошовий потік від операційної діяльності на 1 грн власного капіталу в 2017 р. становив -0,03 грн і порівняно з 2015 р. зменшився на 0,02 грн (у 3,0 рази).

Зважаючи на відсутність у 2015 р. надходжень, а в 2016 й 2017 рр. вибуття грошових коштів по інвестиційній діяльності, у 2015 р. спостерігалось від’ємне, а в 2016 й 2017 рр. додатне значення її чистого руху грошових коштів,

яке дорівнювало сумі, відповідно, вихідних і вхідних грошових потоків із цього виду діяльності.

Показник Free cash-flow ВСК «Злагода» протягом 2015–2017 рр. мав від’ємні значення (рис. 5), а це свідчить, що підприємство упродовж досліджуваного періоду для здійснення видатків у рамках операційної та інвестиційної діяльності мало потребу в зовнішньому фінансуванні в обсязі, відповідно, 1422, 3558 і 829 тис. грн, який утворився в результаті дефіциту внутрішніх джерел фінансування. Позитивною динамікою показника Free cash-flow є його збільшення у 2017 р. відносно 2015 р.

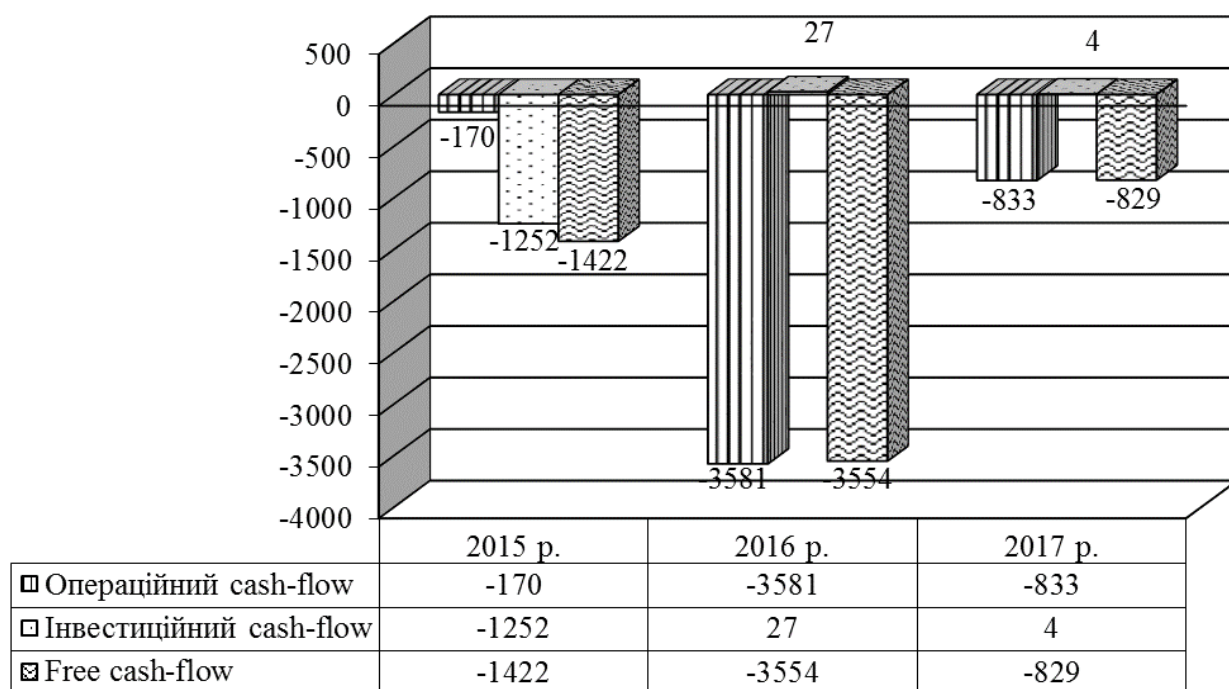

Рис. 5. Графічне зображення динаміки показника Free cash-flow у ВСК «Злагода» за 2015–2017 рр.

Швидші темпи зростання загальної суми вихідних грошових потоків по фінансовій діяльності ВСК «Злагода» (57,2 %) порівняно з темпами зростання сумарного обсягу вхідних потоків (20,3 %) обумовили зменшення чистого руху коштів від фінансової діяльності на 477 тис. грн, або 27,6 %.

Дослідженнями встановлено, що з урахуванням сум чистого руху коштів від операційної, інвестиційної та фінансової діяльності у 2015–2017 рр. у ВСК «Злагода» виникало чисте надходження грошових коштів, що за досліджуваний період збільшилося на 116 тис. грн, або 37,8 % (табл. 3). Аналіз залишку грошових коштів, що знаходилися на рахунках ВСК «Злагода», дав змогу з’ясувати, що станом на кінець 2015 й 2017 рр. усі безготівкові кошти акумулювались на поточному банківському рахунку. На кінець 2016 р. на поточному рахунку в банку ВСК «Злагода» знаходилось 95,1 % усіх безготівкових коштів, а 4,9 % – на інших рахунках (зокрема, акредитивах).

**Розрахунок чистого руху грошових коштів
ВСК «Злагода» за 2015–2017 рр.**

Показник	2015 р.	2016 р.	2017 р.	Відхилення (+;-) 2017 р. від 2015 р.	
				абсо- лютне	відносне, %
Чистий рух коштів від операційної діяльності	-170	-3581	-833	-663	х
Чистий рух коштів від інвестиційної діяльності	-1252	27	4	+1256	х
Чистий рух коштів від фінансової діяльності	1729	3724	1252	-477	-27,6
Усього чистого руху коштів	307	170	423	+116	+37,8
Залишок коштів на початок року	325	632	802	+477	у 2,5 р. б.
Залишок коштів на кінець року	632	802	1225	+593	+93,8

Залишок коштів на кінець 2017 р. порівняно з його значенням на кінець 2015 р. зріс на 593 тис. грн, або 93,8 %.

У третьому розділі – **«Напрями підвищення ефективності управління грошовими потоками сільськогосподарських підприємств»** – опрацьовано напрями підвищення ефективності управління грошовими потоками підприємства за рахунок оптимізації його кредитної політики; проаналізовано можливості автоматизації розрахунків у процесі управління грошовими потоками підприємства; обґрунтовано шляхи вдосконалення управління грошовими потоками сільськогосподарських підприємств.

Кредитна політика здатна суттєво впливати на обсяги продажу підприємства та його вхідні грошові потоки по операційній діяльності. За фактичними даними про оплату дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги (табл. 4) кредитну політику ВСК «Злагода» у 2015–2017 рр. можна охарактеризувати як консервативну (термін повернення дебіторської заборгованості був коротким і становив, відповідно, 5; 5 і 4 дні).

У 2017 р. порівняно з 2015 р. при збільшенні середньорічної величини дебіторської заборгованості за продукцію (товари, роботи, послуги) на 189 тис. грн (45,4 %), зниженні коефіцієнта відношення собівартості реалізованої продукції до чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) на 0,053 пункту (6,2 %) та зменшенні середнього терміну повернення дебіторської заборгованості за продукцію (товари, роботи, послуги) на 1 день (20,0 %) середній рівень інвестування фінансових ресурсів у цю дебіторську заборгованість зріс на 0,5 тис. грн, або 10,2 %. Найбільша сума інвестицій у дебіторську заборгованість за продукцію (товари, роботи, послуги) кооперативу в досліджуваному періоді була в 2016 р. (6,9 тис. грн).

Прогнозна сума оборотного капіталу, необхідна для спрямування у 2019 р. в дебіторську заборгованість, становить 11 тис. грн.

Таблиця 4

Динаміка інвестування фінансових ресурсів у дебіторську заборгованість за продукцію (товари, роботи, послуги) у ВСК «Злагода» за 2015–2017 рр.

Показник	2015 р.	2016 р.	2017 р.	Відхилення (+,-) 2017 р. до 2015 р.	
				абсолютне	відносне, %
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн	31367	48118	62415	+31048	+99,0
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн	26967	36146	50387	+23420	+86,8
Середньорічна дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги, тис. грн	416	676	605	+189	+45,4
Коефіцієнт відношення собівартості виробництва продукції до чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	0,860	0,751	0,807	-0,053	-6,2
Питома вага дебіторської заборгованості за продукцію (товари, роботи, послуги) у чистому доході від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), %	1,3	1,4	1,0	-0,3	x
Середній період повернення дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги (DSO), днів	5	5	4	-1	-20,0
Середній рівень інвестування фінансових ресурсів у дебіторську заборгованість за товари, роботи, послуги, тис. грн	4,9	6,9	5,4	+0,5	+10,2

Враховуючи фактичний період надходження коштів від дебіторів за продану пшеницю озиму (у 2017 р. 10 днів) та дані бухгалтерського обліку щодо термінів погашення заборгованості окремими покупцями, нами досліджено ефективність використання кредитних умов 1/3 net 7 при реалізації цього виду продукції (табл. 5). За очікуваного зростання обсягу її продажу на 7,8 % планується, що 20,1 % покупців оберуть знижки і розрахуються протягом 3 днів, 61,1 % – на 4–7 день, а 18,8 % – на 8–24 день.

Згідно з результатами проведених досліджень, надання 1-відсоткової знижки за прискорення оплати пшениці озимої забезпечить зростання маржинального прибутку після вирахування витрат, пов'язаних із дебіторською заборгованістю, на 621,1 тис. грн (7,3 %) та прискорення повернення дебіторської заборгованості на 1 день, що збільшить вхідні грошові потоки ВСК «Злагода».

Ключової ролі при оптимізації грошових потоків набуває впровадження дієвої системи їх всебічного планування шляхом складання платіжного календаря. Платіжний календар як засіб управління грошовими потоками на підприємстві повинен вирішувати завдання збалансованості й синхронізації позитивних і негативних грошових потоків. Досягнення такої збалансованості сприяє прискоренню оборотності коштів, залученню додаткової їхньої кількості в оборот, поліпшенню платіжної дисципліни підприємства тощо. Процес

складання платіжного календаря зводиться до наступних основних етапів: планування надходжень коштів, планування відтоків коштів, обчислення залишку коштів на кінець періоду, визначення періодів недостачі й надлишку коштів, коригування планових показників руху грошових коштів.

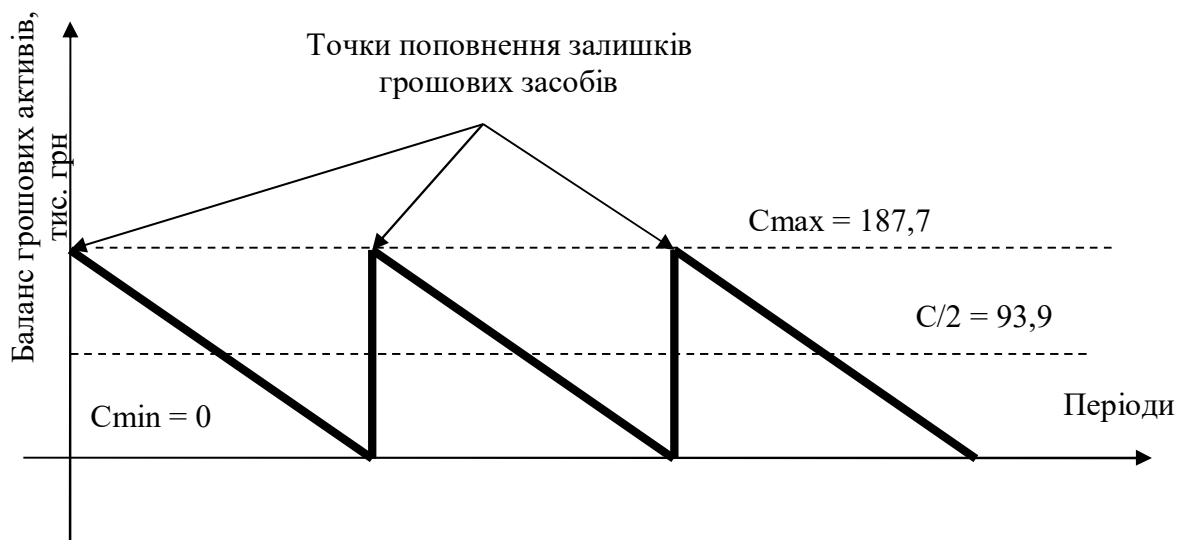
Таблиця 5

**Оцінка доцільності використання знижки при реалізації
пшениці озимої у ВСК «Злагода» за даними 2017 р.**

Показник	Нинішня політика (net 7)	Нова політика (1/3 net 7)	Зміни (+,-)
Чиста виручка від реалізації пшениці озимої, тис. грн	24344,0	26243,0	+1899,0
Змінні витрати, тис. грн	15750,6	16979,1	+1228,5
Маржинальний прибуток, тис. грн	8593,4	9263,9	+670,5
Середній термін погашення дебіторської заборгованості, днів	10	9	-1
Середньоденний продаж, тис. грн	66,7	71,9	+5,2
Середній розмір річної дебіторської заборгованості, тис. грн	667,0	647,1	-19,9
Інвестиції в дебіторську заборгованість, тис. грн	431,5	418,7	-12,8
Вартість інвестицій в дебіторську заборгованість, тис. грн	112,2	108,9	-3,3
Витрати на знижки, тис. грн	-	52,7	+52,7
Загальні витрати пов'язані з дебіторською заборгованістю, тис. грн	112,2	161,6	+49,4
Маржинальний прибуток після вирахування витрат, пов'язаних із дебіторською заборгованістю, тис. грн	8481,2	9102,3	+621,1

Зі складеного на 1-й квартал 2019 р. для ВСК «Злагода» платіжного календаря чітко видно, по яких декадах спостерігатимуться надлишок і нестача грошових коштів. Так, відповідно до розрахунків у всіх декадах (крім третьої декади січня) 1 кварталу 2019 р. надходження кооперативу перевищуватимуть платежі. Це пов'язано з наявністю в господарстві тваринницької галузі, реалізація продукції якої не має такої сезонності, як рослинництва. Крім того підприємство намагається реалізовувати частину зібраного урожаю зернових культур у період найвищих цін на них (грудень-березень). Сформований у результаті перевищення надходжень над відтоками залишок грошових коштів може бути використаний підприємством для погашення більших обсягів кредитів банків і кредиторської заборгованості.

Важливим напрямом оптимізації грошових потоків є оптимізація середнього залишку грошових активів, для чого на практиці зарубіжного фінансового менеджменту широко використовується модель Баумоля. Максимальний розмір залишку грошових засобів за цією моделлю для ВСК «Злагода» у 2019 р. становитиме 187,7 тис. грн. При цьому його формування й використання здійснюватиметься наступним чином (рис. 6).

Умовні позначення: $C_{\max}$ – максимальний залишок; $C/2$ – середній залишок; $C_{\min}$ – мінімальний залишок.

Рис. 6. Графічне зображення формування й використання залишку грошових коштів у ВСК «Злагода» в 2019 р. згідно з моделлю Баумоля

Обґрунтовано, що оцінювання результатів удосконалення управління грошовими потоками підприємства має здійснюватися за такими напрямками:

- наявність фактів неплатоспроможності підприємства в окремі дні або періоди, їх частота і тривалість;
- рівень і динаміка коефіцієнта достатності чистого грошового потоку;
- обсяг і динаміка дефіциту грошових коштів;
- динаміка показників ритмічності та синхронності грошових потоків;
- узгодженість джерел надходження та напрямів використання грошових коштів за окремими видами діяльності підприємства;
- отримання додаткового доходу за рахунок інвестування тимчасово вільних грошових коштів;
- наявність у зв'язку з неефективністю управління грошовими потоками додаткових витрат у вигляді штрафних санкцій за несвоєчасність виконання розрахунків тощо.

Встановлено, що для оцінки структури грошових потоків, управління ними шляхом оптимізації кредитної політики, планування руху грошових коштів доцільно застосовувати програму Microsoft Excel. Організація такої автоматизованої системи та аналіз отриманих результатів створить умови для підвищення ефективності управління грошовими потоками, звільнить керівників і фахівців різних рівнів від ручної праці по збиранню й обробці інформації, а також скоротить строки прийняття управлінських рішень та поліпшить їх якість.

ВИСНОВКИ

У результаті вивчення науково-теоретичних, методичних і практичних основ управління грошовими потоками сільськогосподарського підприємства на матеріалах ВСК «Злагода» можна зробити наступні висновки.

1. Проведений нами аналіз трактування сутності грошових потоків у економічній літературі свідчить про відсутність єдиного їх розуміння авторами. Поняття «грошові потоки» є динамічним показником, який характеризує постійний рух грошових коштів у результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства і пов'язаний з надходженням (вхідні грошові потоки) чи витрачанням (вихідні грошові потоки) грошових ресурсів підприємства. Від правильної класифікації грошових потоків, а також від правильно обраних класифікаційних ознак залежить не лише порядок їх аналізу, а й ефективність управління ними.

2. В процесі дослідження з'ясовано, що на практиці використовуються два методи розрахунку сумарної величини грошового потоку – прямий і непрямий. Система показників оцінки руху грошових коштів та ефективності грошових потоків окрім показників, розрахованих на базі cash-flow (тривалість погашення заборгованості, обернено пропорційний до тривалості погашення заборгованості, самофінансування інвестицій, чиста cash-flow-маржа, відношення cash-flow до власного капіталу тощо), має включати коефіцієнти співвідношення вхідних і вихідних грошових потоків (як за окремими видами діяльності, так і в цілому по підприємству).

3. Управління грошовими потоками підприємства передбачає формування мети, завдань, функцій, методів та інструментів управління, які дозволяють вирішувати проблемні питання у процесі формування позитивних і негативних грошових потоків на різних рівнях управління фінансово-господарською діяльністю підприємства під впливом факторів внутрішнього й зовнішнього середовища. Ефективність управління досягається за умов отримання на виході системи управління оптимальних значень керованих елементів грошових потоків.

4. Дослідження фінансового стану ВСК «Злагода» засвідчило зміну прибутковості його діяльності у 2015 й 2016 рр. на збитковість у 2017 р. За аналізований період у підприємства в структурі активів переважали оборотні активи, тоді як у структурі пасивів – власний капітал, частка якого знизилася. Кооператив у досліджуваному періоді зменшив питому вагу власних фінансових ресурсів у забезпеченні зростання майна, а це, в свою чергу, негативно впливало на його фінансову стійкість. Стан ліквідності підприємства суттєво погіршився та на кінець 2017 р. характеризувався відповідністю нормативним значенням лише коефіцієнта покриття. Водночас кооператив поліпшив показники ділової активності (збільшилась лише тривалість одного обороту активів і кредиторської заборгованості).

5. При вивченні грошового обороту ВСК «Злагода» з'ясовано, що питома вага грошових потоків у готівковій формі в загальному грошовому обороті підприємства за 2015–2017 рр. скоротилась із 13,8 до 13,3 %, а частка руху грошових коштів у безготівковій формі, відповідно, зросла на 0,5 в. п. Серед безготівкових форм розрахунків ВСК «Злагода» використовує платіжні доручення та акредитиви.

6. Аналіз готівкових грошових потоків дав змогу встановити, що найбільшу частку серед них у касу підприємства займали надходження готівки з рахунку в банку (76,0 та 76,4 % у 2015 та 2017 рр. відповідно). Питома вага готівкової виручки у загальних готівкових надходженнях знизилась, а частка готівкових коштів, одержаних із рахунку в банку, внесених у якості платежів від населення, та інших надходжень зросла в цілому на 1,4 в. п. Значних коливань структури витрачання готівки у ВСК «Злагода» не спостерігалось. Найбільшу питому вагу в структурі вихідних готівкових потоків займала виплата заробітної плати (відповідно, 78,2 та 79,9 % у 2015 та 2017 рр.). Другою за величиною була частка здавання готівки на рахунок у банк, значення якої в 2017 р. відносно 2015 р. зменшилося на 1,2 в. п., а найменшою – інших розрахунків.

7. З'ясовано, що в структурі вхідних грошових потоків по операційній діяльності ВСК «Злагода» основну частку займали надходження від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг (відповідно, 99,5; 99,7 і 99,6 %). У структурі вихідних операційних грошових потоків у 2015–2017 рр. переважали витрачання коштів на оплату товарів, робіт, послуг та оплату праці (за досліджуваній період частка перших витрачань не змінилась і становила 57,0 %, а других – знизилась із 16,5 до 12,9 %). Питома вага інших видів вихідних грошових потоків операційної діяльності була відносно нижчою. Результатом перевищення у 2017 р. порівняно 2015 р. абсолютного зростання розміру вихідних грошових потоків (39603 тис. грн) над абсолютним збільшенням обсягу вхідних грошових потоків (38940 тис. грн) стало зростання чистого вибуття грошових коштів від операційної діяльності на 663 тис. грн, або в 4,9 разу.

8. Практичні дослідження дали змогу обґрунтувати, що в разі чистого вибуття грошових коштів по операційній діяльності до розрахунку показників операційного cash-flow підприємства слід підходити з позиції доцільності їх визначення з огляду на можливість економічної інтерпретації. Так, від'ємне значення операційного cash-flow ВСК «Злагода» у 2015–2017 рр. засвідчило неможливість підприємства протягом кожного з досліджуваних років за рахунок грошових надходжень від операційної діяльності погашати позичковий капітал (нетто) та фінансувати інвестиції. Після здійснення всіх платежів у рамках операційної діяльності нестача грошових коштів ВСК «Злагода» відносно чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) у 2017 р. порівняно з 2015 р. збільшилася з 0,5 до 1,3 %, що є негативною зміною. Грошовий потік від операційної діяльності на 1 грн власного капіталу в 2017 р.

становив -0,03 грн і порівняно з 2015 р. зменшився у 3,0 рази.

9. У результаті вивчення руху коштів по інвестиційній діяльності ВСК «Злагода» встановлено, що якщо у 2015 р. вхідні грошові потоки по цій діяльності у підприємства були відсутніми, то у 2016 й 2017 рр. виникали у зв'язку з надходженням отриманих відсотків. Витрачання коштів по інвестиційній діяльності у досліджуваному періоді відбувалося лише в 2015 р. в результаті здійснення кооперативом реальних інвестицій у вигляді придбання необоротних активів. Зважаючи на відсутність у 2015 р. надходжень, а в 2016 й 2017 рр. вибуття грошових коштів по інвестиційній діяльності, у 2015 р. спостерігалось від'ємне, а в 2016 й 2017 рр. додатне значення її чистого руху грошових коштів, яке дорівнювало сумі, відповідно, вихідних і вхідних грошових потоків із цього виду діяльності. Від'ємні значення показника Free cash-flow вказують на те, що кооператив в аналізованому періоді для здійснення видатків у рамках операційної та інвестиційної діяльності мав потребу в зовнішньому фінансуванні.

10. За розрахунками руху грошових коштів від фінансової діяльності виявлено, що вхідні грошові потоки по ній виникали у зв'язку з отриманням позик, а в 2017 р. ще й через надходження власного капіталу (при цьому в структурі надходжень все одно переважали отримані позики). Вихідні грошові потоки по фінансовій діяльності в 2015 р. були представлені на 87,9 % погашенням позик і на 12,1 % – витратами на сплату відсотків. Водночас, у 2016 р. вибуття коштів здійснювалося лише на сплату відсотків, а в 2017 р. – тільки на погашення позик. Швидші темпи зростання загальної суми вихідних грошових потоків (57,2 %) порівняно з темпами зростання сумарного обсягу вхідних потоків (20,3 %) обумовили зменшення чистого руху коштів від фінансової діяльності на 27,6 %.

11. З урахуванням сум чистого руху коштів від операційної, інвестиційної та фінансової діяльності у 2015–2017 рр. у ВСК «Злагода» виникало чисте надходження грошових коштів, що за досліджуваний період збільшилося на 37,8 %.

12. Проведені розрахунки щодо доцільності використання знижок у ВСК «Злагода» дали позитивний результат. Так, надання підприємством знижок при реалізації пшениці озимої на умовах 1/3 net 7 забезпечить прискорення повернення дебіторської заборгованості на 1 день, що зумовить збільшення обсягів його вхідних грошових потоків. Обрахована планова сума оборотного капіталу, необхідна для спрямування в дебіторську заборгованість за продукцію (товари, роботи, послуги) у 2019 р., становить 11 тис. грн.

13. Обґрунтовано, що вивчення структури грошових потоків, управління ними шляхом оптимізації кредитної політики й складання платіжного календаря доцільно здійснювати з використанням програми Microsoft Excel, що створить умови для підвищення ефективності управління грошовими потоками сільськогосподарського підприємства.

14. За результатами аналізу планових вхідних і вихідних грошових потоків у складеному платіжному календарі виявлено, що у всіх декадах (крім третьої декади січня) 1 кварталу 2019 р. надходження ВСК «Злагода» перевищуватимуть платежі. Сформований у результаті перевищення надходжень над відтоками залишок грошових коштів може бути використаний підприємством для погашення більших обсягів кредитів банків і кредиторської заборгованості. Виявлену нестачу коштів, на наш погляд, можна ліквідувати шляхом перенесення термінів оплати рахунків постачальників (за згоди останніх) на першу декаду лютого або реалізації частини готової продукції, що планується для продажу в лютому, на третю декаду січня.

15. Проведені розрахунки засвідчують можливість використання моделі Баумоля для оптимізації залишку грошових коштів підприємства. Оптимальний максимальний розмір залишку грошових засобів за моделлю Баумоля для ВСК «Злагода» у 2019 р. має становити 187,7 тис. грн, а середній розмір – 93,9 тис. грн. Відповідно до умов моделі Баумоля, залишок коштів коливатиметься від максимального (у момент його поповнення з депозитного рахунку, шляхом залучення банківських кредитів та з інших джерел) до мінімального (рівного нулю) значення.

16. Враховуючи проведені дослідження, як у ВСК «Злагода», так і в інших сільськогосподарських підприємствах доцільно:

- для оцінювання ефективності руху грошових коштів за видами діяльності використовувати розглянуту систему показників;
- впроваджувати систему планування, прогнозування та бюджетування;
- забезпечувати синхронність руху вхідних і вихідних грошових потоків у процесі операційної, інвестиційної та фінансової діяльності, яка полягає в тому, щоб підприємство було забезпечене чистим грошовим потоком із позитивним значенням;
- з метою виявлення періодів з дефіцитом грошових коштів складати платіжний календар;
- оптимізувати залишок грошових коштів на рахунках у банку за моделлю Баумоля для забезпечення найвищої доходності тимчасово вільних грошових коштів;
- перш ніж фінансувати реальні інвестиції розраховувати та оцінювати показники ефективності інвестиційних проектів (NPV, IRR, PBP, PI) на основі очікуваних вхідних і вихідних грошових потоків;
- для прискорення залучення коштів у короткостроковому періоді застосовувати цінові знижки, забезпечувати інкасацію простроченої дебіторської заборгованості шляхом факторингу;
- уповільнення виплат коштів у короткостроковому періоді здійснювати за рахунок збільшення за узгодженням з постачальниками термінів надання підприємству товарного (комерційного) кредиту; заміни придбання

довгострокових активів, що вимагають відновлення, на їхню оренду (лізинг); реструктуризації портфеля отриманих фінансових кредитів шляхом переведення короткострокових їхніх видів у довгострокові;

- для підвищення ефективності управління грошовими потоками використовувати інформаційні системи, зокрема, програму Microsoft Excel, що дозволить звільнити керівників і фахівців різних рівнів від ручної праці по збиранню й обробці інформації та скоротити строки прийняття управлінських рішень, поліпшити їх якість.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ

1. Картюк В. О. Прогнозування інвестицій в дебіторську заборгованість у процесі управління фінансовою діяльністю підприємства / В. О. Картюк, Б. С. Мішура // Збірник доповідей наук.-практ. конференцій студ. за результат. проходж. виробн. та технолог. практик по напрямках підгот. (спеціальн.) [«Сучасний стан і перспективи вдосконалення практичної підготовки студентів обліково-фінансового профілю»], (Полтава, 15 березня 2018 р.). – Вип. 4. – Полтава : ПДАА, 2018. – С. 120–121.

2. Картюк В. О. Оцінка доцільності зміни умов кредитної політики в контексті управління грошовими потоками підприємства / В. О. Картюк, Ю. В. Чоботько // Матеріали студентської наукової конференції Полтавської державної аграрної академії, (Полтава, 25–26 квітня 2018 р.). – Том 1. – Полтава : ПДАА, 2018. – С. 307–309.

АНОТАЦІЯ

Маленкова (Картюк) В. О. Управління грошовими потоками сільськогосподарського підприємства. – Рукопис.

Дипломна робота на здобуття кваліфікації «Магістр фінансів, банківської справи та страхування» за спеціальністю «Фінанси, банківська справа та страхування». – Полтавська державна аграрна академія, Полтава, 2018.

У роботі узагальнено підходи науковців щодо визначення сутності грошових потоків, їх класифікації та аналізу, економічного змісту управління грошовими потоками підприємства. Досліджено стан управління грошовими потоками на основі результатів їх аналізу за формою розрахунків та видами звичайної діяльності підприємства. Опрацьовано напрями підвищення ефективності управління грошовими потоками підприємства за рахунок оптимізації його кредитної політики. Розкрито можливості використання комп'ютерних технологій в управлінні грошовими потоками суб'єкта господарювання. Обґрунтовано шляхи підвищення ефективності управління грошовими потоками сільськогосподарських підприємств.

Ключові слова: грошові потоки, управління, операційна діяльність, інвестиційна діяльність, фінансова діяльність, платіжний календар, кредитна політика, оптимізація грошових потоків, сільськогосподарське підприємство.

ANNOTATION

Malenkova (Kartiuk) V. O. Cash-flow management of agricultural enterprise. – Manuscript.

The purpose of this diploma thesis is getting of the qualification «Master of Finance, Banking and Insurance» by the specialty «Finance, Banking and Insurance». – Poltava state agrarian academy, Poltava, 2018.

The approaches of scientists to the definition of cash flow, classification and analysis, economic content management company's cash flow have been summarized in the work. The state of cash flow management based on the results of their analysis on the form of payments and types of ordinary course of business has been investigated. The ways of increasing the efficiency of cash flows management of the enterprise through the optimization of its credit policy have been worked out. Disclosed the possibility of using computer technology in the cash flow management of a business entity. The ways to improve management efficiency cash flows of agricultural enterprises have been grounded.

Key words: cash flow, management, operating activities, investing activities, financing activities, payment schedule, credit policy, optimization of cash-flows, agricultural enterprise.